

Ефективна економіка № 6, 2014

УДК 338.516.22.009.12

Л. І. Катан,

д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпропетровськ

А. І. Сидоренко,

магістр, кафедра фінансів,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпропетровськ

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФОРМУВАННЯ

L. I. Katan,

Doctor of Economic Science, Professor Department of Finance,

Dnipropetrovsk State Agrarian-Economy University, Dnipropetrovsk, Ukraine

A. I. Sydorenko,

*master's degree, Department of Finance, Dnipropetrovsk State Agrarian-Economy University,
Dnipropetrovsk, Ukraine*

THE FINANCIAL RESOURCES OF ENTERPRISES AND ESPECIALLY THEIR FORMATION

В статті здійснено уточнення соціально-економічної сутності фінансових ресурсів підприємств, наведена їх класифікація за відповідними ознаками та визначено особливості формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в умовах мінливої економіки в контексті сталого розвитку економіки держави.

In the article analyzes and proves the specification of socio-economic nature of the financial resources of enterprises, given their classification under the relevant characteristics and peculiarities of the formation of the financial resources of businesses in a rapidly changing economy in the context of sustainable economic development of the state.

Ключові слова: фінансові ресурси, кошти, капітал, грошові фонди, мінлива економіка, сталий розвиток.

Keywords: financial resources, funds, assets, cash funds, variable economy and sustainable development.

Постановка проблеми. В умовах мінливої економіки, необхідною умовою успішного функціонування будь-якої підприємницької структури незалежно від сфери діяльності, галузевої спрямованості й організаційно-правового статусу є наявність достатніх фінансових ресурсів.

Проблема визначення соціально-економічної сутності фінансових ресурсів підприємств в контексті сталого розвитку економіки держави займає важливе місце в економічній науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили українські вчені І.А. Бланк, О.Д. Василик, І.В. Зятковський, В.М. Опарін, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко; російські — І.Т. Балабанов, В.Г. Белоліпецький, В.В. Селезньов, С.В. Моїсєєв, В.І. Терьохін, А.М. Ковальова, В.М.Родіонова; О.С.Стоянова, білоруські — Н.А. Русак, В.А. Русак та інші.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, на сьогодні в економічній науковій та практичній літературі досі немає єдиної думки щодо соціально-економічної сутності фінансових ресурсів, їх змісту та ролі у відтворювальному процесі. Багато визначень, що подаються у словниках та науковій літературі не відповідають сутності фінансових ресурсів або розкривають її не повністю.

Постановка завдання. Фінансові ресурси підприємства є важливою ланкою фінансової системи України. За часів адміністративно – командної системи при визначенні фінансових ресурсів підприємств останнім відводилась підпорядкована роль щодо фінансових ресурсів держави, частіше всього при визначенні фінансових ресурсів вказувалось на місце їх формування та належність їх до суб'єктів фінансових відносин.

Так, фінансово-кредитний словник за часів СРСР, визначає фінансові ресурси як сукупність фондів грошових засобів, що перебувають у розпорядженні держави, підприємств і організацій; створюються в процесі розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту і національного доходу [1].

Світова фінансова криза негативно вплинула на фінансові відносини, які роками напрацьовувалися, удосконалювалися й закріплювалися між суб'єктами господарювання.

На думку Масловської Л. “Фінанси існують тоді, коли здійснюється процес створення і використання фондів грошових коштів, які набувають форми фінансових ресурсів” [2]. Фінансові ресурси, що обслуговують економічні процеси, різняться методами створення, напрямками використання, правом володіння і розпорядження ними. У більшості випадків, коли мова заходить про сутність фінансових ресурсів, дослідники обмежуються трактуванням їх як грошових (фондів) засобів, що є в розпорядженні підприємств, або як грошових коштів, що акумулюються у фондах цільового призначення для виконання певних затрат. І в першому, і в другому визначенні мова йде практично про всі грошові кошти, якими на

певний момент розпоряджається підприємство. Тобто змішуються поняття фінансових ресурсів і фінансового капіталу підприємства.

Метою даної статті є визначення соціально – економічної сутності фінансових ресурсів та особливостей його формування в умовах мінливої економіки.

Виклад основного матеріалу. Слово „ресурси” походить від французького „ressource”, що означає – допоміжний засіб, тобто щось таке, що може бути використане з певного джерела на певні цілі. В економічній теорії ресурси поділяють на чотири групи: природні; матеріальні; трудові; фінансові.

Економічна категорія „ресурси” має ряд певних особливостей: потреба в ресурсах пов’язана з процесом суспільного виробництва та створення споживчої вартості; структура ресурсів динамічна та залежить від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин; використання будь – якого виду ресурсів передбачає їх вартісне відтворення (ресурси з матеріально – уречевленої форми переходять у вартісну або фінансову).

Природні, матеріальні, трудові ресурси властиві будь – якому виробництву, їх називають „базовими”. Фінансові ресурси виникають на ринковому етапі розвитку суспільного виробництва, їх відносять до похідних.

Однозначно, що фінансові ресурси є грошовим вираженням новоствореної вартості на підприємстві. Тобто джерелом їх формування є валовий внутрішній продукт.

Так, спочатку з грошових надходжень відшкодовують авансовані в процесі виготовлення продукції обігові кошти і погашають заборгованість за короткотерміновими кредитами, взятими на придбання матеріальних цінностей, енергоносіїв тощо.

Закінчується процес відшкодування затрат, пов’язаних з основною діяльністю, формуванням амортизаційних відрахувань, спрямуванням відповідної частини коштів до державних цільових фондів та інших витрат, необхідних для функціонування виробництва і продажу продукції.

Одночасно із загальної суми надходжень виділяється фонд оплати праці з нарахуваннями, пов’язаними із соціальним захистом працівників.

Решта коштів, після віднесення на доходи адміністративних витрат і витрат на збут продукції та інших витрат загальногосподарського характеру, сплати до бюджету податків і платежів, залишається на підприємстві у вигляді чистого прибутку.

Відповідно до Господарського кодексу України, фінансові ресурси підприємств - це переважно прибуток і амортизаційні відрахування, прибутки від цінних паперів, пайові внески, ресурси спонсорів [3].

В економічній літературі зустрічаються різні визначення межі функціонування фінансових ресурсів. Поняття „кошти” значно ширше, ніж „фінансові ресурси” [4]. Характерною рисою фінансових ресурсів є те, що вони, на відміну від коштів, виражають не зміну форм вартості, а фінансовий результат процесу відтворення. Фінансові ресурси свідчать про наявні можливості економічного і соціального розвитку.

Звернемося до такого поняття, як „фонди” та їх відношення до фінансових ресурсів (в економічній літературі „фонди” трактують лише як загальне джерело коштів). Сьогодні поняття „фонди” як організаційна категорія руху коштів просто починає зникати з лексики підприємств. Для цього достатньо поглянути на нову форму балансу, в якій жодного разу не згадуються фонди, а використовується поняття „капітал”. Взагалі до трактування будь – якого фонду як джерела коштів для придбання активів не слід ставитися буквально – активи найчастіше придбаваються у тому разі, коли у підприємства є в достатньому обсязі вільні грошові ресурси, а не тому, що створено якийсь фонд. Не випадково багато підприємств вже не поспішають створювати різноманітні фонди, а акумулюють їх у вигляді нерозподіленого прибутку.

В ринкових умовах жодна копійка не надходить на підприємство просто так. Обов’язково проти кожної копійки, залученої підприємством, виступає товар, або зобов’язання підприємства. Підприємство в таких умовах не може тримати довго на розрахунковому рахунку залучені кошти або ж формувати спочатку спеціальні фонди з них, а вже потім вкладати в реальні основні та оборотні засоби. Чим швидше підприємство пустить їх в обіг, тим більшу величину доходу і прибутку воно може отримати в майбутньому.

В іншому разі кожна хвилина „простоювання” коштів може вилитися підприємству у небажані збитки або недоотримані прибутки.

В умовах мінливої економіки фінансисти оперують частіше поняттям „капітал”, який є для них реальним об’єктом, на який вони можуть постійно впливати з метою отримання нових доходів. В цій якості капітал для фінансиста – об’єктивний фактор виробництва. Отже капітал – це частина фінансових ресурсів, що введені підприємством в обіг і приносять доходи від цього обігу. В такому сенсі капітал є перетвореною формою фінансових ресурсів.

Якщо розглядати фінансові ресурси в контексті часу, то принципова відмінність між фінансовими ресурсами і капіталом підприємства полягає в тому, що в будь – який момент фінансові ресурси більше або дорівнюють капіталу фірми. При цьому рівність означає, що у підприємства немає ніяких фінансових зобов’язань і всі наявні фінансові ресурси перебувають в обігу. До речі в сучасній обліково – аналітичній практиці поширено використання тільки дефініції власний капітал „як частини в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов’язань” [5,6].

Сучасна економічна теорія виділяючи лише чотири фактори виробництва: капітал, земля, праця та підприємницькі здібності не виділяє окремо фінансові ресурси [7].

Серед економістів 19 століття термін „капітал” належав до того сегмента багатства, який був продуктом минулого виробництва. Багатство, що не було виробленим, таке, як земля або родовища корисних копалин, було вилучено з визначення капітал. Сучасні економісти, для яких капітал означає просто сукупність товарів і грошей, не використовують цей поділ.

Такий підхід свідчить про те, що весь капітал, який перебуває в розпорядженні підприємства, відображається у балансі, причому тільки в лівій частині (активи). Пасив, власне, відображає джерела фінансування цього капіталу, тобто що і кому підприємство заборгувало за той реальний капітал, яким воно розпоряджається, на даний момент.

Аналізуючи значну кількість тлумачень поняття фінансових ресурси підприємств вважаємо за доцільне уточнити це поняття: фінансові ресурси підприємства - це кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства і до яких належать усі грошові фонди і та частина грошових коштів, яка використовується у нефондовій форм на певну дату.

Враховуючи специфічність категорії фінанси підприємств, для визначення поняття фінансових ресурсів підприємств необхідно враховувати їх класифікацію за окремими ознаками (рис.1.).

Хоча в економічній науці й на сьогодні немає єдності щодо сутності фінансових ресурсів вважаємо, що розгляд фінансових ресурсів підприємств за способом формування та джерелами їх створення у зв’язку з напрямками їх використання має значення для визначення межі функціонування фінансових ресурсів. За способом формування фінансові ресурси підприємства поділяються на: ті, що створювались при заснуванні підприємства, тобто за рахунок внесків засновників у статутний фонд; ті, що створені за рахунок власних та прирівнених до них коштів, тобто за рахунок надходжень, доходів і прибутку; ті, що мобілізувалися на фінансовому ринку (акції, облігації, цінні папери, кредити, кошти інвесторів); ті, що поступили у порядку розподілу грошових надходжень (дивіденди, відсотки, доходи на пайові внески, страхові відшкодування, бюджетні субсидії, дотації).

Основними ознаками грошових коштів, які характеризують фінансові ресурси, матеріальної основи функціонування фінансів підприємств є джерела їх походження і право суб’єкта господарювання розпоряджатися ними без будь-яких обмежень.

Фінансові ресурси підприємств за джерелами створення поділяються на сукупність власного, позичкового та залученого грошового капіталу, який використовується для формування активів підприємства та здійснення його діяльності.

Власний, позичковий і залучений капітал, який формують, з одного боку, фінансові ресурси підприємства і бере участь у фінансуванні його активів, з іншого боку, є зобов’язаннями перед конкретними власниками.

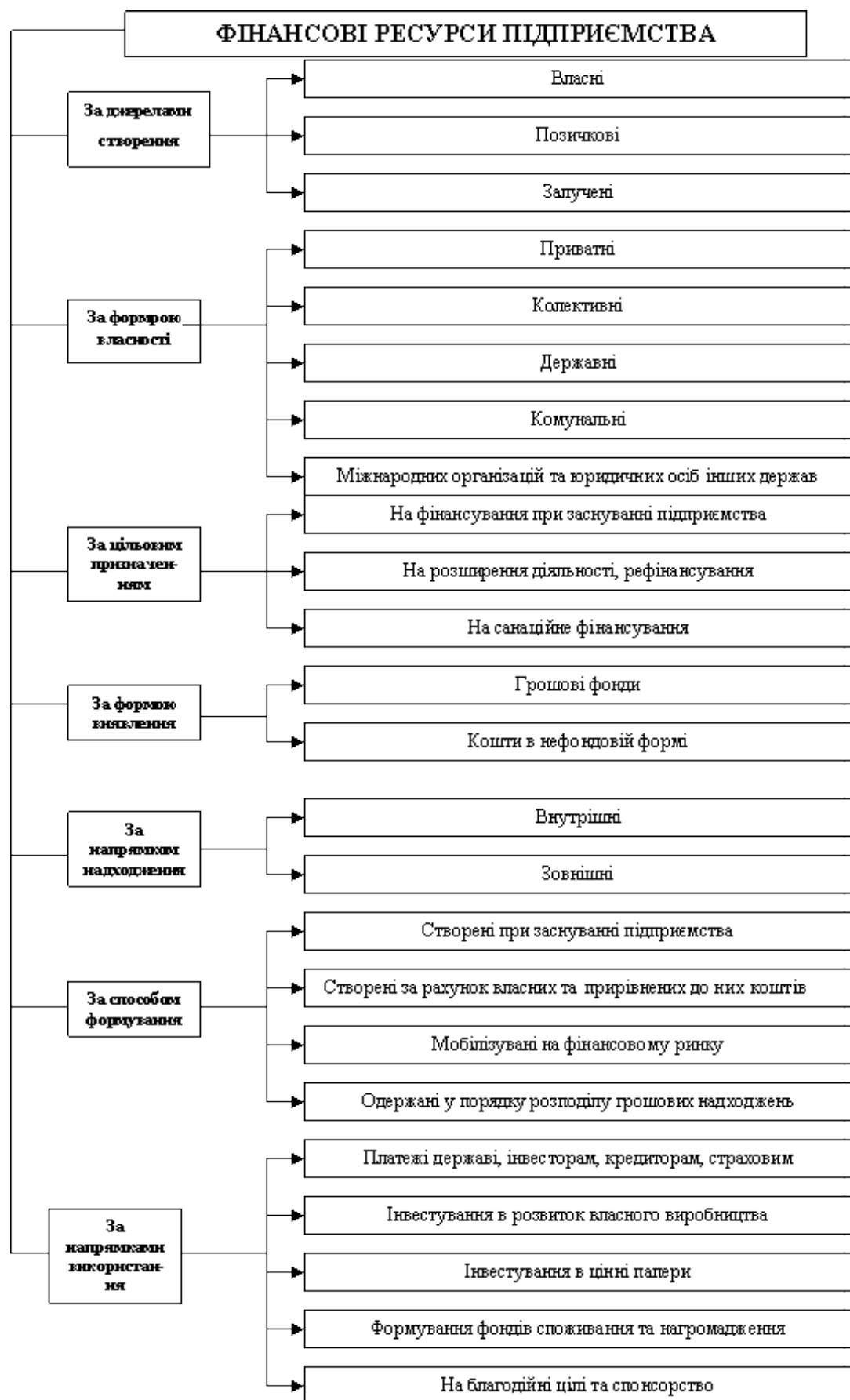

Рис. 1. Класифікація фінансових ресурсів підприємства

Обсяг виробництва, його ефективність зумовлюють розмір, склад та структуру фінансових ресурсів підприємства. Так, підвищення питомої ваги власних коштів позитивно впливає на фінансову діяльність підприємств. Висока питома вага залучених коштів ускладнює фінансову діяльність підприємства та потребує додаткових витрат на сплату відсотків за банківські кредити, дивідендів на акції, процентів по облігаціях, зменшує ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Тому в кожному конкретному випадку необхідно детально продумати доцільність залучення додаткових фінансових ресурсів.

Висновки. Таким чином, під фінансовими ресурсами слід розуміти сукупність коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства і до яких належать усі грошові фонди і та частина грошових коштів, яка використовується у нефондовій формі на певну дату.

Література.

1. Фінансовий словник –довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.А. Лузан, П.Т. Савлук, В.М. Скупий та ін. За ред. М.Я. Дем'яненка.- К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.
2. Масловська Л. Оптимізація структури фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств / Л. Масловська // Економіка АПК. – 2009. -№10. – С.65-69.
3. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Майстро С.В. Стратегія державного регулювання розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації / С.В. Майстро // АПК: економіка, управління. – 2009. - №1. – С. 65-76.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999. №87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99>
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
7. Маршалл А. Принципы экономической науки, т.1., Пер. с англ. – Москва., «Прогресс», 1993. – 564 с.

References.

1. Dem'ianenko, M.Ya. (2003), *Finansovyy slovnyk –dovidnyk*, [The financial dictionary], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine.
2. Maslovs'ka, L.. (2009), “Optimization the financial resources of farms”, *Ekonomika APK.*, vol.10, pp. 65-69.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “Economic Code of Ukraine”, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 04 June 2014)
4. Majstro, S.V. (2009), “The strategy of state regulation of agriculture of Ukraine in the context of globalization”, *APK: ekonomyka, upravlenye*, vol. 1, pp. 65-76.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), “Regulations (Standards) 1 “General Requirements for Financial Reporting”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99> (Accessed 04 June 2014).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), "The National Regulations (Standards) 1 "General Requirements for Financial Reporting", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (Accessed 04 June 2014).

7. Marshall A. (1993), *Pryntsypy ekonomycheskoj nauky* [Principles of economics], Prohress, Moskva, Rossyia.